UVOD

Šta je to rimska porodica? Kakva je njezina svraha? Kako se ona razvijala? Prema rimskom pravu porodica je skupina osoba koje su po prirodi (rođenjem) ili po pravu (usvojenjem, manus brakom) podređene vlasti porodičnog starješine (pater familias). [1]

Rimska porodica je patrijahalna. Odlikovao ju je veliki broj djece.Prvobitnu bračnu zajednicu consortijum u Rimu su sačinjavali braća sa svojim ženama i njihovim potomcima.

No od vremena zakonika XII ploća pa nadalje porodica se sastojala isključivo od jednog bračnog para i njihovih potomaka. Članovi porodice su međusobno povezani: vjerskim vezama (kult predaka), emotivno, interesnim vezama, ekonomskim vezama, jer u zatvorenoj kućnoj privredi se ne može opstati bez porodice.

Primitivna prava ne oblikuju porodicu već se služe porodicom pri regulisanju društvenih odnosa. Porodica je skup lica i stvari podređenih jednoj volji: ocu porodice paterfamiliasu. On je muškarac kome pripada porodica i koji vodi njenu svu vlast i apsolutnu moć.

Porodica može sa drugim porodicama da uspostavi odnos samo preko paterfamiliasa. Snaha postaje član porodice preko muža pod čijom je vlašću i komandom. Kult predaka je značio da svaki paterfamilias poslije svoje smrti postaje božanstvo koje poštuju njegovi nasljednici. Ako otac ima nekoliko sinova oni će poslije njegove smrti postati starješine (paterfamilias) tri nove porodice, ali će sve te nove porodice poštovati kao božanstvo

zajedničkog pretka (preminulog paterfamilias) kao i sve druge zajedničke pretke.

Te porodice će biti povezane vezom koj se zove *agnatia.* Starješina porodice je jedini mogao da posjeduje stvari, imovinu i prava. Sve što članovi porodice ili robovi steknu

pripada isključivo njemu. On raspolaže svim što je vezano za porodicu i štiti prava porodice.

U početku je imao neograničeno ovlašćenje. U drugoj polovini republike su njegova prava donekle ograničena; tako što je paterfamilias bio izložen moralnom sudu javnosti, prijatelja i cenzora. Do opadanja vlasti paterfamiliasa je došlo usljed jaćanja države i institucija prava koji su (sada) za sebe željeli veću moć upravljanja nad ljudima.

Nešto više o rimskoj porodici i njenom razvoju kroz povijest u narednim stranicama ovog seminarskog rada.

I Pojam porodičnog prava

Porodično pravo je skup pravnih normi koje regulišu pravni položaj pojedinih osoba unutar rimske porodice. [2] Rimljani porodično pravo nisu smatrali posebnom granom prava, već su ga svrstavali u dio prava koji se odnosi na lica (ius quod ad personas pertinet).

U vrijeme republike rimsko pravo nema mnogo propisa kojima određuje prava i obaveze supružnika. Dakle nisu se mnogo miješali u, za njih deliktne, porodične odnose, prepuštajući

da te probleme rješavaju porodični starješina, muž i žena, sami ili uz pomoć srodnika, držeći se

običaja, religije i morala.

Porastom broja propisa koji regulišu odnose u braku i porodici, usljed razgranavanja pravnog sistema, vremenom je porodično pravo postalo posebna grana prava.

Porodično pravo se bavi pravnim odnosima u porodici, koji obuhvataju dva velika područja: između bračnih drugova, i između ostalih članova porodice, od kojih su najvažniji odnosi između roditelja i djece. [3] Dakle, porodica, brak i srodstvo su osnovni instituti porodičnog prava.

Ova oblast ljuskih odnosa, u stara vremena, bila je prepuštena religiji i običajima. Ali se rano osjetila potreba da i država regulira brak, kao i vlast porodičnog starješine.

Tako *leges regiae* učvršćuju autoritet porodičnog starješine i muža, ali predviđaju i obavezu roditelja da podižu djecu, naročito mušku.

Takođe zakon XII tablica govori o emancipaciji, pravu roditelja da prodaju djecu („poslije treće prodaje neka sin bude slobodan“), zatim o pravu muža da otjera ženu, čak je određivao rok u kome može da se rodi djete poslije smrti muža da bi se smatralo bračnim (najviše deset mjeseci).

U vrijeme republike odnosi između muža i žene se reguliraju nekim zakonima. Cincijev zakon (lex Cincia) koji se odnosio na poklone muža ženi. Kontraverzni Rimljani, kada su se ratni plijen i bogatstvo sa veleposjeda počeli slivati u Rim i mnoge vrline patrijahalnog društva dovedene u pitanje, pokušali su ovakvim zakonskim zabranama zadržati stare običaje, što je bio zaludan posao.

Vladavina Augusta je obilježena donošenjem „paketa zakonskih mjera“, tzv. kadukarnim zakonima, koji su imali za cilj ojačati porodicu, povećati natalitet. Uvođenje poreza i uskračivanje nasljednog prava za neženje i bračne parove bez djece bili su dobro zamišljeni, ali nije dalo neke vidljive rezultate.

Postepeno osamostaljivanje članova porodice u odnosu na porodičnog starješinu, stvaranje mogućnosti sticanja imovine, zaključenja poslova, proces koji je završen u klasično doba, a započet je u toku republike, u kome je važnu ulogu odigrao *pretor*.

Donesene su i dvije senatske odluke koje su poboljšale nasljednopravni položaj žene i majke u odnosu na svoju djecu i obrnuto.

[1] Mirela, Šarac; Zdravko, Lučić, *Rimsko privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta, Sarajevo, 2006., str. 67.

[2] Ibidem, str. 67.

[3] Obrad, Stanojević, *Rimsko pravo*, Magistrat, Sarajevo, 2000., str. 150.

II Razvoj rimske porodice kroz povijest

Rimska porodica bila je monogamna, individualna porodica s jako izraženom vlasti muškog člana porodice (pater familias). [1]
Rimsku porodicu čini skup osoba koje su povezane krvnim srodstvom (
cognatio
)

i time što sve podpadaju pod
patriam potestatem
istoga
patris familias,
bez obzira na to, da li su u

krvnom srodstvu
.

Ona je idividualna agnatska porodica koja vuče porijeklo iz starijih širih zajednica, koje zajednice nalazimo i kod drugih naroda na određenom stepenu razvoja. To su rimski patrijahalni gens i šira agnatska porodična zajednica, koja nastaje raspadanjem gensa i čini prelaznu fazu od gensa prema individualnoj agnatskoj porodici. Razvoj rimske porodice prati neprekidno sužavanje kruga njenih pripadnika, broja lica koje obuhvata porodica, kao i smanjenje uloge porodice.

Razvojem oruđa proizvodnje i sve veča produktivnost rada omogučuju samostalnu egzistenciju u manjim kolektivima nego što je bio gens, dok konačno ne dolazi do inkosne obitelji, a uporedo s time do prelaženja zajedničkih gentilnih sredstava proizvodnje u individualno vlasništvo inokosnih porodica

Rimska porodica je u zavisnosti od ekonomskih i socijalnih činilaca, prošla kroz tri oblika razvoja:

1. consortium,

2. familia i

3. kognatska porodica**.**

Konzorcijum (*consortium*) je prevladavalo u vrijeme kad je zemljoradnja bila nerazvijena i kada su još bili živi tragovi prvobitne zajednice i odgovarao je patrijahalnoj zadruzi. Kasnije, kada se država učvrstila, ali je privreda još uvijek zasnovana na autorakijskim načelima, javlja se agnatska porodica
čije je osnovno obilježje velika vlast porodičnog starješine nad ukučanima i muža nad ženom.

Ovaj oblik porodice je preovladavao tokom većeg dijela republike. Porast društvenog bogatstva, prodor robnonovčanih odnosa i klasičnog ropstva, opadanje uticaja prvobitne religije, vremenom su razorili stare patrijahalne odnose i krnjili vlast paterfmilijasa. Sada se ukučani oslobađaju vlasti paterfamilijasa, a i vlast muža slabi, jer stanje u kome je jedino on imao pravo svojine i zaključivnja poslova je bilo neodrživo.

Srodstvo zasnovano na zajednici vlasti i života starješine ustupa mjesto krvnom srodstvu,za koje se i ranije znalo, ali nije igralo presudnu ulogu u imovinskim odnosima, naročito u nasljeđivanju. Sve ovo je uslovilo prelaz na novi oblik porodice, kognatsku porodicu.

A CONSORTIUM

Najstariji oblik porodice o kome ima podataka u izvorima je konzorcijum (consortium -zajednica, zadruga). [2] Prvobitnu bračnu zajednicu *cosortium* u Rimu su sačinjavali braća sa svojim ženama i njihovim potomcima. Članovi porodice su međusobno povezani: vjerskim, ekonomskim vezama, jer u zatvorenoj kućnoj privredi se ne može opstati bez porodice. No u rimskim vrelima ima i nekih, doduše vrlo oskudnih vijesti o porodičnoj zajednici, široj nego što je *agnatska familia,* a užoj od *gensa.*

Tako kaže Aulus Gellius, da je u rimu postojala stara zajednica, *anticum consortium,* koju su Rimljani zvali „ercto non cito“ (nepodijeljena imovina). [3]
U novim (antipulskim) fragmentima Gajevih institucija Gaj kaže, da su brača, koja su tako po očevoj smrti ostala u zajednici, imala ravnopravan položaj: svaki je mogao oslobađati

zajedničkog roba ili mancipacijom otuđiti zajedničku stvar. [4]

Iz čega se može zaključiti, da je prije postanka i*nokosne* porodice postojala i u Rimu šira porodična zajednica, u kojoj je na zajedničkoj porodičnoj imovini živjelo zajedno više porodica odnosno generacija, koje se nisu dijelile. To je bila šira patrijahalna porodična zajednica (domus), koju nalazimo i kod gotovo svih ostalih indoevropskih naroda prije postanka inokosne obitelji. Konzorcijum se javio još u prvobitnoj zajednici kada je čovjek dovoljno ovladao prirodom da mu nije bilo neophodno ujedinjavanje u veće grupe, ali još ne toliko da bi bio moguć opstanak manje porodice.

Njegovim nastankom nisu prestali postojati i drugi oblici objedinjavanja: *gens, kurija, pleme.* U konzorcijumu rad i svojina su kolektivni.Vlast
patris familias
kao starješine u consortiumu, koji je vjerovatno biran, nije još bila apsolutna vlast kasnijeg
patris familias
.

Njemu je pripadala ograničena vlast upravljanja i zastupanja više nego zapovjedanja. On je jedan od braće, obično najstariji. On raspoređuje posao među ukučanima, rješava moguće sporove među članovima porodice, nabavlja ono što je potrebno za porodicu i prodaje viškove, a njegova supruga određuje zadatke ženama.

Sredstva za proizvodnju pripadaju porodici, pa rađanje i umiranje pojedinaca ništa bitno ne mijenja u tome. Dakle, starješina porodice je jedini mogao da posjeduje stvari, imovinu i prava. Sve što članovi porodice ili robovi steknu, pripada isključivo njemu. On raspolaže svim što je vezano za porodicu i štiti prava porodice. *Kognatsko* srodstvo predstavlja prepreku za sklapanje brakova, ali je za imovinske odnose važnije
agnatsko
srodstvo. Pripadnici iste generacije imaju blizak odnos, pa je najbliži agnat brat, a ne sin ili otac. Tako, ako umre porodični starješina, zamjenit će ga drugi brat, pa tek ako nema nijednog iz te generacije, dolazi na red sljedeća, Ovi srodnici ne spadaju u „braću“ i „sestre“ u većini europskih jezika. Ali kako u consortiumu članovi iste generacije rastu i rade zajedno i osjećaju se veoma bliskim.

Kao što je napretkom proizvodnih snaga došlo do raspadanja gensa na consortium, tako je uporedo s daljim napretkom ekonomskih odnosa došlo da raspadanja consortiuma na sve manje zajednice i konačno na
inokosne porodice
, koje obuhvataju samo roditelje i njihove potomke s njihovim ženama.

Sa smrću oca braća se dijele i osnivaju svoje samostalne porodice. Pored napretka oruđa proizvodnje, stvaranja viška proizvoda i tim povezane jače razmjene i trgovine, važnim faktorom postala i upotreba robovske radne snage za obradu zemlje, što je omogučilo smanjenje porodičnog kolektiva slobodnih ljudi, te samostalni ekonomski opstanak manjih porodica i njihovo eventualno daljnje dijeljenje.U takvoj individualnoj porodici *pater familias* sada postaje samovlasnik svoje zemlje i imovine, a to pojačava njegovu vlas prema ostalim članovima, koji se rađaju ili izvana dolaze u njegovu kuću na njegov posjed.
[5]
Pater familias
se od nekadašnjeg izvornog upravljača domusa pretvara u individualnog privatnog vlasnika s velikom vlašću (patria potestas) nad imovinom i članovima svoje porodice, koja vlast seže sve
do ius vitae ac necis
(odlućivanje o životu ismrti).

Zakonik XII ploča, sistemom zakonskog (intestantnog) nasljednog prava, potvrdio je opisanu razvojnu skicu od gensa preko šire agnatske porodične zajednice do individualne agnatske porodice. Pater familiasa – a nasljeđuju u prvom redu *sui heredes*, tj. osobe u njegovoj neposrednoj očinskoj vlasti, koje njegovom smrću postaju
sui iuris,
dakle postaju patris familias svojih novih porodica (uglavnom ostaviteljevi sinovi i unuci, koji nemaju više živog oca). U slučaju da nema ovih, ostavština pripada najbližim agnatima, a u nedostatku agnata gentilima.

Proces raspadanja consortiuma i pojave individualne porodice s jakom očinskom vlašću teško je vremenski pobliže utvrditi. Potonja je svakako bila poznata barem već zakoniku XII ploča, kako to među ostalih dokazuje gornji nasljedni red, zatim tužba o diobi porodične ostavine (actio familiae ericsundae).

Vremenom ovaj oblik porodice gotovo iščezava. U vrijeme principata zabilježeni su slućajevi da su neki Rimljni u konzorcijumu, ali to je bio kuriozitet i anahronizam. [6] Od drugog punskog rata preovladava agnatska
porodica.

[1] Marijan, Horvat, *Rimsko pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1958., str. 98.

[2] Obrad, Stanojević, *Rimsko pravo*, Magistrat, Sarajevo, 2000., str. 154.

[3] Marijan, Horvat, *Rimsko pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1958., str. 99.

[4] Ibidem, str. 99.

[5] Ibidem, str. 100.

[6] Obrad, Stanojević, *Rimsko pravo*, Magistrat, Sarajevo, 2000., str. 155.

Kompletan rad je stavljen u sekciji download na sajtu.

Gotovi maturski, seminarski i diplomski radovi iz oblasti:ekonomije, bankarstvo, informacioni sistemi, racunarske mreze ,hardver, inteligencija, turizam,menadzment, fizika, informatika ,

biologija i ekologija, istorija, Najveca kolekcija maturskih, seminarskih i diplomskih radova na internetu. Veliki izbor radova iz raznih oblasti:e-society, informacioni sistemi, racunarska simulacija, hardver, inteligencija, turizam, biologija, fizika, geografija, hemija, Carine, Carinsko poslovanje informatika Maturski seminarski maturalni diplomski radovi maturalna radnja magistarski radovi bankarstvo menadzment – **WWW.MATURSKIRADOVI.NET - 10 Godina TRADICIJE I ISKUSTVA – 7500 GOTOVIH RADOVA**